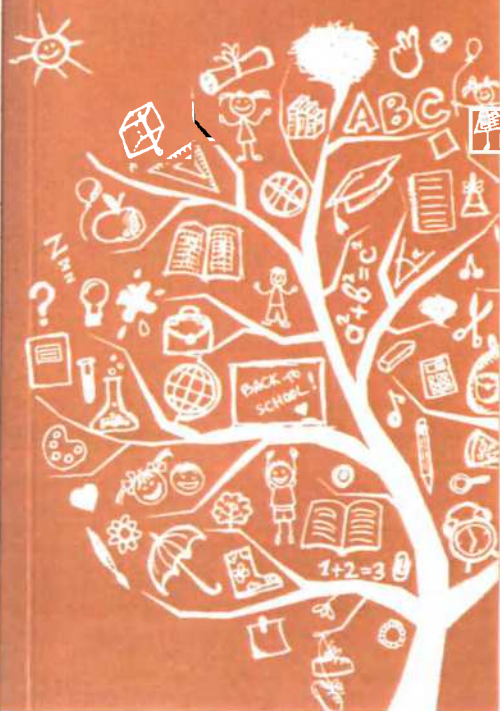

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΠΡΑΚΤΙΚΑ
ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ
Β΄ ΤΟΜΟΣ

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

ΜΕ ΔΙΕΘΝΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ

11 έως 13 Μαΐου 2012

Η Ποιότητα στην Εκπαίδευση: Τάσεις και Προοπτικές

Επιμέλεια:
Αθανάσιος Τριλιανός
Γεώργιος Κουτρομάνος
Νικόλαος Αλεξόπουλος

Μεγάλη Αίθουσα
του Πανεπιστημίου Αθηνών
και στη Φιλοσοφική Σχολή

ΑΘΗΝΑ 2012

Το μουσείο ως ενδιάμεσος χώρος εκπαίδευσης για τα παιδιά με ειδικές ανάγκες

Ίριδα Ντάλλα, Αλέξανδρος-Σταμάτιος Αντωνίου

Στη σύγχρονη εποχή, η ικανοποίηση των μαθησιακών αναγκών των παιδιών καλύπτεται όχι μόνο μέσω της τυπικής διδασκαλίας, αλλά και μέσω της συμμετοχής τους σε οργανωμένες εκπαιδευτικές δραστηριότητες, οι οποίες συμβάλλουν στη προσωπική, κοινωνική και ψυχολογική τους ανάπτυξη (Falk 2004: 82-96. Rickinson, Dillon, Teamey, Morris, Choi, Sanders, & Benefield, 2004: 33-41). Ένας τέτοιος χώρος που επιτρέπει στους μαθητές να εξερευνούν, να αντλούν έμπνευση και να μαθαίνουν είναι το μουσείο, που παραπέμπει στις Μούσες της αρχαιότητας, ως προστάτιδες της τέχνης, της ποιήσης, της γνώσης και της μνήμης (Hein, 2000: 203). Το μουσείο, επομένως, σύμφωνα με αυτή την ετυμολογική προσέγγιση, αλλά και τους ορισμούς που διατυπώνονται τόσο από διεθνείς οργανισμούς, όπως το Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων όσο και από εθνικούς συνδέσμους εκπροσώπησης μουσείων, όπως ο Σύνδεσμος Μουσείων της Βρετανίας, μετακυλύει το ενδιαφέρον του στον άνθρωπο, τον επισκέπτη και τη δυνατότητα έμπνευσης, γνώσης και ψυχικής ανάτασης που μπορεί να αποκομίσει από το μουσείο (Museums Association 1998 στο Lang, Reeve & Woollard, 2009: 33).

Εν αντιθέσει προς το παραδοσιακό, το μοντέρνο και μεταμοντέρνο μουσείο στρέφουν το ενδιαφέρον τους όχι μόνο στη διατήρηση και έκθεση αντικειμένων, αλλά και στο κοινό. Ο Foucault (1986: 22-27) θεωρεί το μουσείο έναν «έτερον τόπο» ή ετεροτοπία συλλογικής αξίας, ο οποίος σώρεύει στο άπειρο εποχές και χρόνους και είναι ο ίδιος εκτός χρόνου και στο απυρόβλητο του χρόνου. Η οργάνωσή του κατά τον τρόπο της ατέρμονης και αόριστης σώρευσης του χρόνου σε έναν ακίνητο τόπο, καθιστά το μουσείο έναν ενδιάμεσο χώρο επαφής του κοινού με το παρελθόν και προσδιορισμού του μέλλοντος. Ο τόπος του μουσείου περικλείει σημαντικά στοιχεία, σχέσεις και χαρακτηριστικά, τα οποία συνδέουν τον άνθρωπο με σημαντικές περιοχές της ζωής, όπως τον πολιτισμό, τη δημιουργία, την εξέλιξη, κ.ά. Βασικό χαρακτηριστικό του μουσείου είτε ως «έδρα των Μουσών», είτε ως «έτερο τόπο» είναι οι κοινωνικές, πολιτισμικές και εκπαιδευτικές διεργασίες (Van Mensch, 1992: 10-12. Vergo, 1989: 21) που διαμορφώνουν μεταξύ του μουσείου και των επισκεπτών μια διαδραστική σχέση η οποία στη συνέχεια μπορεί να αποτελέσει πηγή διανοητικής, συναισθηματικής, κοινωνικής ανάπτυξης και δημιουργίας (Falk, 2004: 82-96).

Κατ' αυτό τον τρόπο η επίσκεψη στο μουσείο είναι μια διαδικασία η οποία

δημιουργεί κίνηση και «γίνεσθαι» ως διεργασίες μεταβολής και διαμόρφωσης νέων ταυτοτήτων και σχέσεων (Deleuze & Guattari, 1987:3-25). Ακριβώς γι' αυτό το λόγο, το μουσείο μπορεί να θεωρηθεί ένας «έτερος τόπος» που διαφοροποιεί, ένα ρίζωμα που εξασφαλίζει ταυτόχρονα την πολλαπλότητα και τον κοινωνικό μετασχηματισμό, ανανεώνοντας και επαναπροσδιορίζοντας τη μορφή και τις διαστάσεις (Deleuze & Guattari, 1987: 3-25) του μουσείου. Η ριζωματική προσέγγιση μετατρέπει τη σύνθετη δομή του μουσείου σε ένα ζωντανό οργανισμό που ανανεώνει συνεχώς την ταυτότητα και το ρόλο του και μέσω του δικού του γίνεσθαι θέτει τις βάσεις μιας ουσιαστικής σχέσης με το κοινό. Υπ' αυτές τις συνθήκες, το μουσείο μπορεί να αποτελέσει έναν ανοικτό και δημιουργικό θεσμό που επιτρέπει στον άνθρωπο-επισκέπτη να καταστεί κυρίαρχος της γνώσης, να αναστοχαστεί και να επαναξιολογήσει την πραγματικότητα, να συνθέσει ιδέες από την τέχνη, την επιστήμη, τη φιλοσοφία, κ.α.

Σε εκείνο που αξίζει να δοθεί έμφαση στο σημείο αυτό είναι η επίδραση που άσκησαν οι μεταμοντέρνες θεωρίες στη σχέση του μουσείου με την κοινωνία, μέσω της μουσειακής εκπαίδευσης ως κεντρικής λειτουργίας (Hooper-Greenhill, 2006: 235-247), η οποία προσδίδει σημασία στις εκπαιδευτικές δραστηριότητες που απευθύνονται σε όλους, ανεξαρτήτως φύλου, ηλικίας, εθνικής καταγωγής ή σωματικών και γνωστικών ικανοτήτων. Σε αντιδιαστολή προς το σχολείο εντός του οποίου λαμβάνει χώρα η τυπική εκπαίδευση, το μουσείο μπορεί να αποτελέσει έναν τόπο άτυπης μάθησης (Falk, 2004: 82-96) που θα φιλοξενήσει του μαθητές ως ενεργά μέλη και θα τους παρέχει το αντικείμενο για συμμετοχική παρατήρηση. Επιπροσθέτως, το μουσείο λόγω του περιεχομένου του είναι φυσικό να οργανώνει δραστηριότητες, οι οποίες ενισχύουν τις προϋπάρχουσες γνώσεις των μαθητών, αλλά συγχρόνως το έντονο ενδιαφέρον των μαθητών, διεγείρουν τη φυσική περιέργεια και φαντασία και την εξερευνητική τους διάθεση οδηγώντας στην καλύτερη κατανόηση αφηρημένων εννοιών, όπως ο χρόνος, ο τόπος, η αλλαγή, η σχέση αιτίας αποτελέσματος, κ.ά (Bellamy, Burghes & Oppenheim, 2009: 9-21).

Είναι κοινώς γνωστό, ότι τα παιδιά δημιουργούν τους δικούς τους τόπους φαντασίας και στο σπίτι, εκεί που τρώνε ή κοιμούνται, και είναι οι χώροι του παιχνιδιού, της φαντασίας και δημιουργικότητας ή της αντίδρασης. Ωστόσο, είναι προφανές, ότι αυτοί οι χώροι βασίζονται στο μονόλογο και δεν περιλαμβάνουν την αλληλεπίδραση και τις σύνθετες διεργασίες της κατανόησης, της ενεργοποίησης της σκέψης και της ανάπτυξης της φαντασίας και της δημιουργικότητας (Harris, 1999: 5-8. Hjorth, 2005: 386-398). Από την άλλη πλευρά, η εμπειρία στο μουσείο αποδεικνύεται ιδιαίτερα σύνθετη διαδικασία, καθώς συνδέεται τόσο με την επιμήκυνση της χρονικής αντίληψης όσο και την ενεργοποίηση των συναισθημάτων των μαθητών, παρέχοντας δυνατότητες ανάπτυξης των ικανοτήτων τους.

Ο διευρυμένος εκπαιδευτικός ρόλος των μουσείων εκφράζεται στα προγράμματα προσέγγισης μαθητών με ιδιαίτερες ανάγκες, με στόχο την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της σχολικής περιθωριοποίησης και του κοινωνικού αποκλεισμού (Sandell, 2003: 45-62). Η εφαρμογή προγραμμάτων που απευθύνονται σε μαθητές με κάποια μορφή κινητικού προβλήματος και αισθητηριακής βλάβης (άτομα με προβλήματα όρασης ή τυφλά, κωφά ή βαρήκοα), νοητικής υστέρησης και μαθησιακών δυσκολιών είναι δυνατόν να ενισχύουν την αυτοπεποίθηση και ανεξαρτησία τους στις καθημερινές δραστηριότητες ανεξαρτήτως προσωπικών ιδιοτεροτήτων (Antonίου, Ntalla & Woollard, υπό δημοσίευση). Η αποτελεσματικότητα της μουσειακής εκπαίδευσης για παιδιά με ειδικές ανάγκες εξαρτάται από το σχεδιασμό και την προσαρμογή υποδομών και υπηρεσιών στις ανάγκες των συγκεκριμένων ομάδων (Woollard, 2004: 105-119), αλλά και από τη συνεργασία ειδικών σχολείων και μουσείου.

Στα πλαίσια διερεύνησης καλών πρακτικών σχετικά με την προσέγγιση παιδιών με ιδιαίτερες ανάγκες σε μουσεία του Λονδίνου διενεργήθηκε έρευνα με τη χρήση ηλεκτρονικών συνεντεύξεων. Οι συνεντεύξεις περιλάμβαναν ερωτήσεις που στόχο είχαν να εντοπιστούν οι πρακτικές των μουσείων σχετικά με το σχεδιασμό και την υλοποίηση προγραμμάτων που απευθύνονται στα παιδιά και τους μαθητές που αντιμετωπίζουν δυσκολίες στη φυσική, συναισθηματική και γνωστική τους ανάπτυξη. Οι συνεντεύξεις απευθύνθηκαν στο προσωπικό των μουσείων το οποίο εμπλέκεται με τον εκπαιδευτικό σχεδιασμό και την υλοποίηση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Στη συνέχεια παρουσιάζονται τα αποτελέσματα από συνολικά τέσσερις συνεντεύξεις, οι οποίες καταδεικνύουν πώς το μουσείο μπορεί να αποτελέσει σημαντικό τόπο επίλυσης προβλημάτων και κοινωνικής ενσωμάτωσης των μαθητών στο σχολείο και την κοινωνία.

Για παράδειγμα, η πολιτική του Βρετανικού Μουσείου για τα άτομα με ειδικές ανάγκες προβλέπει όχι μόνο ρυθμίσεις πρόσβασης στο φυσικό χώρο του μουσείου, αλλά και ειδικές προδιαγραφές στο σύστημα πληροφόρησης για κάθε επιμέρους κατηγορία ατόμων με ειδικές ανάγκες (British Museum, 2010: 1-26). Για τα τυφλά ή με μειωμένη ορατότητα άτομα διαθέτει συστήματα προσανατολισμού, όπως οδηγούς όδευσης τυφλών, πληροφορίες που είναι και σε γραφή Braille, καθώς και ζωντανές συζητήσεις από εκπαιδευμένο προσωπικό. Η ομάδα Εκπαίδευσης Παιδιών και Νέων του μουσείου συνεργάζεται με τους εκπαιδευτικούς έτσι ώστε να αναπτύξουν προγράμματα τα οποία να ανταποκρίνονται στις ανάγκες των παιδιών με ειδικές ανάγκες. Οι εκπαιδευτικοί έχουν τη δυνατότητα να συζητήσουν με τους μαθητές στην τάξη σχετικά με την επιλογή του θέματος. Μέσα από τη συζήτηση, τις απόψεις και τις εμπειρίες των μαθητών, οι εκπαιδευτικοί ορίζουν το θέμα, τους στόχους και το περιεχόμενο του προγράμματος. Επιπλέον, το προσωπικό του

μουσείου σε συνεργασία με τους εκπαιδευτικούς και τους συλλόγους ειδικών ομάδων μεριμνά για πρακτικά ζητήματα που αφορούν την ποιότητα πρόσβασης στο μουσείο.

Από τις συνεντεύξεις προκύπτουν διάφορες πρωτοβουλίες που έχει αναλάβει το μουσείο για την ηλεκτρονική προσβασιμότητα ατόμων με ειδικές ανάγκες. Συγκεκριμένα, η βοηθητική τεχνολογία που χρησιμοποιείται περιλαμβάνει υλικό ή λογισμικό, όπως:

- Μεγέθυνση εικόνας, με μεγεθυντικό φακό με στόχο την ευχερέστερη προβολή εικόνας στην οθόνη
- Αφηγητές οθόνης για τη μετατροπή κειμένου σε ομιλία, ιδιαίτερα χρήσιμο για άτομα με προβλήματα όρασης
- Προγράμματα που περιγράφουν τις πληροφορίες στη γλώσσα Braille ή με συνθετική ομιλία για άτομα με προβλήματα όρασης ή άτομα με δυσκολίες στην ανάγνωση.
- Φυλλομετρητές κειμένου, κ.ά.

Επίσης, η Ομάδα Εκπαιδευτικής Υπηρεσίας του Μουσείου του Northampton στην Βρετανία (Πληροφορίες από τον Υπεύθυνο Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού του Northampton Museum, 2010) αναπτύσσει προγράμματα για την υποβοήθηση παιδιών με μαθησιακές δυσκολίες. Μια από τις πιο γνώστες προσέγγισης εκμάθησης για τα παιδιά με ειδικές ανάγκες στα μουσεία είναι η πολυαισθητηριακή μέθοδος. Το μουσείο περιλαμβάνει στα εκπαιδευτικά του πρόγραμμα συνεδρίες άμεσης επαφής των παιδιών με μαθησιακές δυσκολίες με εκθέματα του μουσείου με σκοπό την δημιουργία πολυαισθητηριακής εμπειρίας. Για την επίτευξη του συγκεκριμένου σκοπού, δημιούργησε ένα χώρο-θησαυρό που καλλιεργεί την φαντασία και την περιέργεια στα παιδιά. Ο χώρος-θησαυρός περιλαμβάνει πίνακες ζωγραφικής και διάφορα άλλα αντικείμενα με τα οποία τα παιδιά έρχονται σε άμεση επαφή, έχοντας τη δυνατότητα να συνδέσουν το περιεχόμενο του θησαυρού με την ιστορία της περιοχής και του μουσείου. Ο πολυαισθητηριακός χώρος-θησαυρός διαμορφώθηκε σε συνεργασία με σχολεία για παιδιά με ειδικές ανάγκες, αλλά είναι διαθέσιμο και για άλλες ομάδες παιδιών. Το περιεχόμενο του χώρου ανανεώνεται συνεχώς με βάση τις εκθέσεις του μουσείου.

Το Εθνικό Μουσείο για Παιδιά Eureka στο Yorkshire, βορειοανατολικά του Λονδίνου, έχει διαμορφώσει ένα γόνιμο διαδραστικό περιβάλλον για γονείς και παιδιά βρεφικής, νηπιακής και σχολικής ηλικίας έως 11 ετών. Με δεδομένο ότι το παιχνίδι είναι άμεσα συνδεδεμένο με τη διαδραστικότητα, τα παιδιά συμμετέχουν ενεργά, σωματικά και συναισθηματικά σε ένα περιβάλλον πλούσιο σε ερεθίσματα, προκειμένου να γνωρίσουν και να ανακαλύψουν τον εαυτό τους και τον κόσμο, να εκφράσουν συναισθήματα και σκέψεις και να αποκτήσουν τα απαραίτητα εφόδια που συμβάλλουν στη γνωστική, συναισθηματική

και γλωσσική τους ανάπτυξη. Παράλληλα, δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στη στήριξη παιδιών με ειδικές ανάγκες.

Το πρόγραμμα «Διάλειμμα για Παιχνίδι» απευθυνόμενο στις οικογένειες που έχουν αυτιστικό παιδί προσφέρει ένα περιβάλλον που λαμβάνει υπ' όψιν τις ιδιαιτερότητες του αυτισμού, όπως την αδυναμία διατήρησης του ενδιαφέροντος, τα προβλήματα ακουστικής επεξεργασίας, τις δυσκολίες επίλυσης προβλημάτων και πρόβλεψης, τις δυσκολίες διαδοχικής απομνημόνευσης ενεργειών, κ.ά. Μέσω της διαδικασίας του κύκλου των φίλων τα παιδιά οργανώνονται σε ομάδες κάτω των 5 ετών και 5 έως 8 ετών. Οι ομαδικές δραστηριότητες δίνουν στα παιδιά τη δυνατότητα να οργανώσουν τη σκέψη τους καλύτερα, να εστιάσουν την προσοχή τους σε θέματα που τους ζητείται να κάνουν, να ολοκληρώσουν τις δραστηριότητες και να βιώσουν το συναίσθημα της επιτυχίας (Break to Play, Project Evaluation, March 2011).

Το πρόγραμμα προσφέρει περαιτέρω δυνατότητες στους γονείς να κατανοήσουν καλύτερα το ρόλο του παιχνιδιού στην ανάπτυξη δεξιοτήτων και ικανοτήτων στα παιδιά με αυτισμό, στη βελτίωση των λεπτών κινητικών δεξιοτήτων (χρήση μικρών αντικειμένων), όπως και στην αύξηση της ικανότητας να εξερευνούν μόνα τους ένα καινούργιο περιβάλλον. Επίσης, οι γονείς παρέχουν πληροφορίες για το ιστορικό του παιδιού, τα παιχνίδια που προτιμάει, και άλλα στοιχεία που είναι χρήσιμα για το σχεδιασμό του προγράμματος. Στόχος του Μουσείου είναι η συνεργασία με τους γονείς η οποία επιτρέπει την διερεύνηση των απόψεων, των αναγκών και των προσδοκιών τους από τα προγράμματα, με σκοπό την ουσιαστική αξιοποίηση των πληροφοριών για τον σχεδιασμό και την οργάνωση νέων εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων.

Σημαντικό παράδειγμα ακόμη αποτελεί και το Geffrye Museum στο ανατολικό Λονδίνο, το οποίο οργανώνει προγράμματα που απευθύνονται σε μαθητές με μαθησιακές δυσκολίες, καθώς επίσης και σε μαθητές που εκδηλώνουν συναισθηματικά προβλήματα και προβλήματα συμπεριφοράς. Στόχος τους είναι να έρθουν σε επαφή τα παιδιά με το μουσείο, να εργαστούν σε ομάδες, να έχουν ευκαιρίες να εκφράσουν τη γνώμη τους, αλλά και να προσεγγίσουν ενεργητικά γνωστικά πεδία του αναλυτικού προγράμματος. Η Προϊστάμενος της Εκπαιδευτικής Υπηρεσίας του Μουσείου τονίζει τη σημασία επιμόρφωσης του προσωπικού για: (α) την οργάνωση εκπαιδευτικών προγραμμάτων που προσφέρονται στο μαθητικό πληθυσμό, και ειδικότερα στα παιδιά με ειδικές ανάγκες, (β) τη συνεργασία με το σχολείο και τους γονείς και (γ) την αξιολόγηση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων.

Τα παραπάνω παραδείγματα καθιστούν φανερό ότι το μεταμοντέρνο μουσείο αποτελεί ανοικτό θεσμό που καλεί το κοινό να προσεγγίσει και να αξιοποιήσει τις συλλογές με βάση τα ιδιαίτερα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες του. Σημαντική είναι η σχέση εμπιστοσύνης που δημιουργείται με παιδιά νεαρής

ηλικίας, το εν δυνάμει ενήλικο κοινό των μουσείων. Επιπλέον, η συμβολή του μουσείου στην ένταξη παιδιών με ειδικές ανάγκες το καθιστά έναν ιδιαίτερο τόπο μάθησης με σημαντικές διαφορές με την παραδοσιακή μάθηση και διδασκαλία στο σχολείο. Τα ψηφιακά διαδραστικά μέσα (ηλεκτρονικοί υπολογιστές, προσομοιώσεις, εικονική πραγματικότητα, κ.ά) με βασικό σκοπό την εφαρμογή πολιτισμικής πληροφορικής προσφέρουν πολύτιμες και ουσιαστικές εμπειρίες στα παιδιά στο σύνολό τους.

Ο πολλαπλός ρόλος του μουσείου και η μετατροπή του σε έναν τόπο μάθησης δημιουργεί μια δυναμική, σύμφωνα με την οποία η μουσειακή εμπειρία μπορεί να αποτελέσει έναυσμα για την απελευθέρωση της φαντασίας των παιδιών με ειδικές ανάγκες και για την ανάπτυξη γνωστικών και κοινωνικών δεξιοτήτων. Επιπλέον, μπορεί να συμβάλει στη δυνατότητα ομαλής ενσωμάτωσής τους στο κοινωνικό σύνολο. Κατ' αυτόν τον τρόπο, το μουσείο μπορεί να αποτελέσει έναν ενδιάμεσο χώρο του γίνεσθαι των παιδιών αυτών και καλύτερης επαφής με την εξωτερική πραγματικότητα. Ωστόσο, αυτή η εργασία αποτελεί μια μελέτη περιπτώσεων και στο συγκεκριμένο ζήτημα χρειάζονται συστηματικές ερευνητικές προσπάθειες με τη συνεργασία εκπαιδευτικών, εκπροσώπων του μουσείου και της κοινότητας.

Βιβλιογραφία

- Antoniou, Alexander-Stamatios, Ntalla, Irida & Woolford, Vicky (υπό δημοσίευση). "Discussing museum learning opportunities for children with disabilities". Στο Antoniou, Alexander-Stamatios & Kirkcaldy, Bruce (Eds.), *Education, Family and Child Health*.
- Bellamy, Kate., Burghes, Louie., & Oppenheim, Carey (2009). "Learning to live. Museums, young people and education". Στο Bellamy, Kate & Oppenheim Carey (Eds.), *Learning to live. Museums, young people and Education*. London: Institute for Public Policy Research and National Museum Directors' Conference.
- British Museum (2010). *Disability Equality Scheme*. Στο: http://www.britishmuseum.org/PDF/disability_equality_scheme.pdf.
- Deleuze, Gilles., & Guattari, Felix (1987). *A thousand plateaus: Capitalism and schizophrenia* (B. Massumi, Trans.). Minneapolis: University of Minnesota Press. (Original work published 1980).
- Falk, John (2004). «The director's cut: Toward an improved understanding of learning from museums». In: *Science Education*, 88(1), 82- 96.
- Foucault, Micheal (1986). "Of other spaces". In: *Diacritics*, 16 (1), 22-27.
- Harris, Ian (1999). "Outdoor education in secondary schools: What future"? In: *Horizons*, 4, 5-8.
- Hein, Hilde S (2000). *The museum in transition: A philosophical perspective*.

ΠΑΡΕΛΗΛΗΛΟΓΙΣΜΟΣ ΜΕ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΤΗΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ

- Washington and London: Smithsonian Institution Press.
- Hjorth, Daniel (2005). "Organizational entrepreneurship with de Certeau on creating heterotopias (or spaces for play)". In: *Journal of Management Inquiry*, 14(4), 386-398.
- Hooper-Greenhill, Eileen (2006). «The power of museum pedagogy». Στο H. H. Genoways Hugh H *Museum's philosophy for the twenty-first century*. Oxford: Altamira Press.
- Lang, Caroline., Reeve, John., & Woollard, Vicky (2009). *The responsive museum: Working with audiences in the twenty-first century*. Hampshire, England: Ashgate Publishing Co.
- Rickinson, Mark., Dillon, Justin., Teamey, Kelly., Morris, Marian., Choi, Mee Young., Sanders, Dawn., & Benefield Pauline (2004). *A review of research on outdoor learning*. London: National Foundation for Educational Research and King's College.
- Sandell, Richard (2003). «Social inclusion, the museum and the dynamics of sectoral change». In: *Journal of Museums and Society*, 1(1), 45-62.
- Van Mensch, Peter (1992). "Towards a methodology of museology." PhD diss., University of Zagreb,
In: http://www.muuseum.ee/et/erialane_areng/museoloogiaalane_kilingliskeelne_kirjand/p_van_mensch_toward
- Vergo, Peter (1989). *The new museology*. London: Reaktion Books Ltd.
- Woollard, Vicky (2004). "Caring for the visitor". Στο: ICOM *Running a museum: A practical handbook*. ICOM: International Council of Museums.

Abstract

The museum as a transition space for the children with special needs

The museum can act as a transition or a 'third space', specifically beneficial for the development of the children, different from school and home. This element can be articulated by the notions of heterotopia by Foucault and constant becoming by Deleuze, as they pinpoint the interrelation of the visitor with the multiple roles and spaces of the museum. This presentation discusses examples of museum practices in Great Britain, specifically case studies of museum learning with children with special needs. According to interviews with museum staff, the modern museum is exploring new models to involve and create relations with children with physical and mental differences. Museum can become for this group the space with benefits in their personal and social development.

Ιδρυση Αποστολως Αλεξανδρου Σταματιου Αντωνιου
ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΕΚΤΙΜΗΣΗΣ ΤΗΣ
ΠΑΡΑΤΑΞΙΑΣ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΠΑΡΧΕΣ

Αλέξανδρος-Σταμάτιος Αντωνίου

Λέκτορας Ψυχολογίας Π.Τ.Δ.Ε. Πανεπιστημίου Αθηνών,
Τομέας Ειδικής Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας,
Ιπποκράτους 33, 106 80 Αθήνα,
Τηλ.: 210-3688380, Fax: 210-3688381,
info@as-antoniou.gr, asantoni@hol.gr

Ίριδα Ντάλλα

Υποψ. Διδάκτωρ Πανεπιστημίου Λονδίνου
Flat C,
43-45 Broadway Market
London Fields
E8 4PH
UK